

Karádi Zsolt

Az új parainesis

In memoriam dr. Csorba Sándor

Kilencvenegy éves korában, 2025. március 10-én elhunyt a Nyíregyházi Egyetem hajdani főiskolai tanára, professor emeritusa.

Csorba Sándor Szemerén született 1934. március 27-én. Iskoláit a Sárospataki Református Kollégiumban végezte. 1957-ben az ELTE Bölcsészettudományi Karán szerzett magyar–történelem szakos tanári diplomát. A nyíregyházi Kölcsey Ferenc Gimnázium alapító tanárai közé tartozott. 1978-ban doktorált az ELTE-n. Kandidátusi fokozatot 1987-ben szerzett; a Kossuth Lajos Tudományegyetemen habilitált 1999-ben. 1973-tól 2004-ig a Bessenyei György Tanárképző Főiskola Irodalom Tanszékének munkatársa volt, vendégtanári státusban oktatott Eperjesen (1979), Ungváron (1988) és a Miskolci Egyetemen (1992).

Kezdetben, levéltári forrásokra alapozva a felvilágosodás és a romantika korabeli ifjúság irodalmi kultúráját, művelődését, s az 1832/36. évi országgyűlési ifjak irodalmi-politikai tájékozódásait vizsgálta. Később kutatásainak középpontjába Kölcsey Ferenc, Bessenyei György, illetve Szemere Bertalan életútja került. A Bessenyei és a Kölcsey Társaság egyik alapító személyisége, utóbbinak alelnöke, 1988 óta *Társasági Füzetek*nek sorozatszerkesztője volt. 1991 és 2015 között részt vállalt a *Kölcsey Ferenc Minden Munkái* kritikai kiadását az Irodalomtudományi Intézetben előkészítő kutatócsoport munkájában. Kölcsey pályájáról számos könyve jelent meg, önálló kötetekben elemezte Szemere Bertalan pályakezdését és Bessenyei György munkásságát.

Csorba Sándor a TIT Idegen Nyelvi Szakosztályának alapító elnöke, a Magyar Irodalomtörténeti Társaság, a Kodály Társaság, Debreceni Akadémiai Bizottság, a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság tagja volt. Oktatói pályáján hallgatók százaival ismertette meg a magyar felvilágosodás és romantika kiemelkedő íróinak, költőinek munkásságát, miközben sorozatszerkesztőként elévülhetetlen érdemeket szerzett a Kölcsey Társaság kezdeményezésének, a *Társasági Füzetek* sorozatának kiadásában. Az 1988 óta – általában évi rendszerességgel megjelenő – kiadványok legnagyobb része a Kölcsey-életműhöz kapcsolódó kötet. Közöttük olyan, ma már alapkönyvnek számító munkák is megjelentek, mint Borbély Szilárd: *A Vanitatum vanitas szövegvilágáról* (1995); S. Varga Pál: „... az ember véges állat...”: *A kultúranropológia irányváltása a felvilágosodás után – Herder és Kölcsey* (1998); Takács Péter: *Négy Kölcsey-vers emberi, politikai és történelmi háttere* (2014), illetve (a Csorba Sándor szerkesztette) *Válogatás a XX. század Hymnus-értelmezéseiből* (1997).

Kutatóként Csorba Sándor tanulmányok tucatjait szentelte Kölcsey Ferencnek: dolgozatai megkerülhetetlenek a kutatás számára. Legjelentősebb könyvei (*Kölcsey és Debrecen*, 1982; *Kölcsey és Szatmár megye* [Takács Péterrel], 1988; *Szatmár vármegyei tisztségviselők levelei Kölcsey Ferenchez*, 1990; *Debreceni kollégisták levelei Kölcsey Ferenchez*, 1990; *Kölcsey Ferenc gazdasági irataiból*, 1991; *A Kölcsey-család genealógiája és címere* [Nyakas Miklóssal], 1993; *Kölcsey Ferenc utóéletének első évtizedeiből*, 2002; *Kölcsey Ferenc kiadatlan írásaiból*, 2015, *Kölcsey Ferenc egybegyűjtött iratai*, 2021) élesen rajzolják ki tudósi karakterét. Ez utóbbi grandiózus vállalkozásról írta Imre László: „A Kölcsey-szövegkiadásoknak (kiváltképpen, ha Csorba Sándor gondolja őket) speciális értéke, hogy a textológiai gondosság összefér (együtt létezik) az olyan nemzetpedagógiai »üzenet«-ekkel, melyek a XXI. században is aktuálisak. A Csorba Sándor által fogalmazott szövegrészek ugyanis (Keletkezés, Magyarázatok) egyszerre tökéletesen tárgyszerűek, mégis meghatározza őket a Kölcsey-korhoz, s egyszersmind a máig is érvényben maradt közösségi felelősség-érzethez való hűség. Látszólag jogtörténeti, megyei politikai érdekességű tények (és indulatok) elevenednek meg, ugyanakkor legtöbb esetben gazdasági (sőt gazdálkodási), szociális, etnikai, felekezeti körülményekre világítanak rá, tehát bámulatos hitelességgel adják vissza a kor gondolkodását, értékrendjét, ahogyan például manapság az iskolai oktatásban is sorra kerülő szövegek (pl. A szatmári adózó nép állapotáról című Kölcsey-beszéd) máig érvényes össznemzeti és szociális felelősségérzet inspirálására alkalmasak.” Erre a sokrétű ismeretanyagot és irodalomtörténeti éleslátást érvényesítő attitűdre hívta fel a figyelmet Pálfalvi Kinga 2000-ben, az *ItK* hasábjain Csorba Sándor *Bessenyei György világa* című kötetéről szóló bírálatában: „[m]unkásságában a társadalom és az irodalom kölcsönhatására helyezi a hangsúlyt. Az irodalmi alkotók irodalomtörténeti tevékenységét nemcsak a művek értelmezési lehetőségei felől vagy a filológia szempontjából közelíti meg, hanem vizsgálja azt a társadalmi kontextust is, amely meghatározó a szerző szempontjából. Vizsgálódásainak alapja a precíz forráskutatás.”

II.

Drága Tanár úr!

Eddig tart a hivatalos nekrológ. Magam ehhez két személyes élményt teszek hozzá.

2024. június 14-én a Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet kollektívája a nyíregyházi Hajó étteremben köszöntött kilencvenedik születésnapod alkalmából. Ekkor olvastam fel az alábbi versemet:

Csorba tanár úr! Mindannyiunknak mentora, üdvöz-
légy! Születésnapodon, szavaidra figyelve, köszöntünk!
Nemcsak az ifjak s vének jöttek az ünnepi tortát
megkóstolni Veled, kit az évek súlya sosem sújt,
(bárha a naptár már, óh, jaj, tanúsítja: kilencven
esztendő van a vállaidon! Nem semmi ez, úgy-e?)
Lelki szemünkkel látjuk, amint jobb oldaladon ször-
nyen szomorún néz, s messze jövővel komolyan vet
öszve jelenkort, régi barátod, Kölcsey Fercsi.
Jöjj, közibénk, Sándor! És tarts vele, Fercsi, te is! Jöjj!
Ím, a Hajónak nincs két párhuzamos fala, ámde
itt nem száll fel a Hold, s lám, nincsenek itt az elontott
oszlopok és nem jó meg a rémalak úgysem az éjben!

*

Én emelem poharam, s kívánok tiszta szivemből
Sándor bátyám, még ötvenöt esztendőt!
Ötvenöt évet, hogy kutakodj, írd könyveket, és írd
hosszu tanulmányt, vagy nagy vitacikket akár!
Áldjon az ég, élj boldogul, és sose légy ezután rest!
Hass, alkoss, gyarapíts, s a haza fényre derül.

Ekkor készült ez a fotó is:



III.

2025 januárjában a Magyar Kultúra Napjának ünneplésére együtt utaztunk Szatmárcsekére. A kocsiban olykor vidám voltál, olykor hallgatag, nézted az elszuhanó tájat, hová repül az ifjúság; a csónakos fejfák között bandukolsz, sötétszürke kabátodban, dermesztő a hideg; reméltük, hogy nem utoljára vagyunk együtt. Néha nyugtalanító dolgokat mondtál, de elhessegettük a rémeket, Kölcseyre gondoltunk, bú s kétség volt mellettünk, de bízunk, bíztam a víg esztendőben, hogy jövőre is úgy lesz, mint tavaly: megállok reggel a házad előtt, jössz mosollyal az arcodon, indulunk Csekébe, mert kortalan voltál, negyven éve ismertelek, semmit nem változtál, Te, az örök Állandó, az Időtlen.

Néhai professzorom, a Csokonai-kutató Julow Viktor egyszer azt mondta: ő már úgy ismeri Vitéz minden napját, hogy beszélgetni szokott veled. Gondolom, Te Kölcseyvel voltál így. Hiszem, hogy immár együtt ültök a mennyei könyvtárban és új *parainesis*t fogalmaztok számunkra.

Legyen Neked könnyű a föld.